شەنگال و پاشای کۆرەو ئەبوبەکر بەغدادی.. عەلی مەحمود محەمەد

زیاتر لە 1200 ساڵە ئێزیدییەکان لەسەر ئەم خاکە جینۆساید دەکرێن, هەموو ئەو تاوانانەی داعش ئەمڕۆ ئەنجامی داوە, بە درێژایی ئەو مێژووە بەردەوام بووە, زیاتر لە 127 جار بە زیاترەوە کۆمەڵکوژییەکانیان دووبارە بووەتەوە “خیری شنکالی : تعریف الدیانە الایزدیە للالمان “.

لە ماوەی دوانزە سەدەی رابردوودا ئێزیدییەکان بەردەوام جینۆساید و تاڵان کراون و کچان و ژنانیان کراوە بە کەنیزەك و لە بازاڕی گەرمی کۆیلەی شارەکان فرۆشراون یان بەخشراون و وەك دەستکەوتی تاڵانی جەنگ دابەشکراون, پیاوان و منداڵانیشیان کراون بە کۆیلە و لە زۆربەی جارەکانیش بە خۆ رزگارکردن بە زۆر ئاینیان پێ گۆڕدراوە, یاخود باج و سەرانەی زۆریان بەسەردا سەپێنراوە” سەرچاوە مێژووییەکان ئاماژە بەوە دەکەن کە زیاتر لە ملیۆنێ و نیوێك ئێزیدی لە ماوەی نێوان شەڕی چاڵدیران لە ساڵی ١٥١٤ی زایینی بۆ کۆتایی جەنگی جیهانی یەکەم لە ساڵی ١٩١٩ی زایینی لە لایەن عوسمانی و سەفەوی و عێراق و هەندێك میرو شێخی کوردەوە کوژراون- خیری شنکالی :تعریف الدیانە الایزدیە للالمان ” “, تەواوی ئەو تاوانانەش کە کراون بەرگی پیرۆزییان بەبەردا کراوە و بە جیهاد و غەزا لە مێژوودا ناوزەد کراون, لەو 73 فەرمانەی پێشوو وەك ئاماژەی پێ دەدەین, پیاوانی موسڵمانی کورد لە ژێر پەرچەمی ئایندا بەشداریان لە زۆربەی تاوانەکاندا کردووەو شانازیشیان پێوەی کردووە, بەشدارییەکەیان چ بە شێوەی سەربەخۆ ئەنجامدراون, یاخود لە ژێر ئای سوپای عوسمانی و سەفەوی و عێراقی و ئیتحاد و تەرەقی و… , هەندێك جاریش خۆیان سەرکردایەتی فەرمانەکانیان کردووەو تاکە بکەر و فەرماندەری تاوانەکان بوونە, تەنانەت تاوانەکانیان وەحشانەترینیان بووە لە مێژوودا, ئەم تاوانبارە مەزنانە لە مێژوودا هەندێکیان بە پاڵەوانی ئەفسوناوی نەتەوە هەژمار کراون و ئێستاش شانازییان پێوە دەکرێت, وەلێ لە دوا فەرماندا, فەرمانی رۆژی چوار شەمە رێشەی 3ی ئەگستسی ساڵی 2014 دا, کە پیاوانی ئیسلامی توندڕەوی عەرەبی سونە مەزهەب پەی هەڵسان لە ژێر ناوی داعش, بە بەرچاوی کەنالەکانی راگەیاندنی جیهانەوە تاوانەکان رابردوویان دوبارە کردەوە, عەقڵی تاکی کوردی دوای سەدەیەك لە گەڕانکاری سیاسی و رۆشنبیری لە کۆمەڵگای کوردیدا, ئیتر ئێستا

زۆرینەی پیاوانی کورد نەك بەشێك نین لە پرۆسەكە و ئەکتەری چالاك نین لە تاوانەكەو شانازیکەر نین بە جینۆسایدەوەو تاڵان كەر نین بە ماڵ و ژنی ئێزیدیەكانەوە, ئەو مێژووەی رابردووش بە مێژووی شانازی خۆیان نازانن, بگرە بە پێچەوانەوە بە هەڵمەتی هەموو ئێزیدین قۆناغێکی نوێ دێتە پێشەوە, بۆ یەكەمجار ئێزیدی بوون دەبێتە شانازی بۆ دەستە بژێرێکی گەل, ئەو چوار شەمە رەشەی 8-3 لە تاوانەکانی داعشدا, بە بەردەم راگەیاندنەکانەوە چەندە رەشە قێزەونترە بێت, دوا فەرمانی 8-3 دەبێتە دوا كۆمەڵکوژی ئێزیدییەکان و كۆی73 فەرمانەكەی پێشوو و كۆی پەلامارەکانی دیكە, لە ئاوێنەی یاداوەریدا زیندو دەکاتەوە و لە گەڵیدا مێژووش دادگایی دەکاتەوە, دەیانکات بە بەشێکی بێزلێکراوو رەش لە خۆی و مێژوو, مێژوو لێرەدا پێچەوانە دەبێتەوە, مێژوو قێزەون دەبێت بە درۆو تاوان, 3ی ئاب لە شانازییەوە دەگۆرێت بۆ دادگاییکردنی مێژووی تاوانە هاوچەشنەکانی رابردوو, 74 دەبێتە پرۆسەی دادگاییکردنی 73 فەرمانەكەی پێشوو, داعش دەبێتە ئاوێنەی سیمای پیاوە پیرۆزەکانی رابردوو لە تاوانەکانی ئەودا دادگایی دەکرێنەوە.

لێرەدا هەست بە گۆڕانکارییەکی هێمنانە دەکەین لە عەقڵی تاکی کورددا بە تایبەت بەشە پیاوەکەی, هەرچەندە بەشێکیشی لە ژێر کاریگەری ئیسلامی سیاسیدان, كەم تا زۆر هاوسۆزن لە ناوەڕۆکدا لە گەڵ داعش, بگرە لە دەنگدانەكەی پەرلەمانی کوردستاندا زیاتر لە 25% دەنگیان بە جینۆسایدی ئێزیدییەکان نەدا, كەمایەتییەکی زۆر بچوکی كۆمەڵگای کوردی نەبێت, بە ئاشکرا ئەوی دی هەموو رەتی تاوانەكەیان کردەوە, ئیتر ئێزیدییەکان مرۆڤی پێش چواری هەشت رەش نین, ئیتر شەمەی 2019-8-3, هەموو بە بێدەنگ چركەیەك رادەوەستن و رێز لە قوربانیان دەگرن, ئیتر هەموو 8-3ی ساڵێك نەفرەت لە هەموو فەرمانەکان دەكەینەوە, ئیتر فەرمان” لە بنەچەدا وشەیەکی فارسییە بە واتای بڕیار “فەرمانێك، حوكمێك، یان دەستوورێك كە سوڵتانی عوسمانی واژۆی لەسەر کردبێت دێت.” فەرمانی عوسمانی یاسایەكە كە خودی سوڵتانی عوسمانی فەرمانی پێکردووە و لەلایەن ئەوەوە واژۆ کراوە و کاریگەرە و ناگەڕێتەوە و جێگای رەتکردنەوە نییە, لە پیرۆزییەوە دەبێتە قێزەون.

دەستواژەی فەرمان بەرگی پیرۆزی لەبەر دادەكەنرێت و ناشرین و بێزلێکراوە, ئیتر هەموو رقمان لە وشەی فەرمانە, ئیتر فەرمان وەك وشەی ئەنفال قێز لێكەرەوەیە, بە رێزگرتن لە قوربانیان رەتی مێژووە رەشەکانی هاوشێوەی رابردوو دەكەینەوە ئیتر فتوادەرانی فەرمانەکانیش لە پیرۆزی دەخەین و لە تاوانەکانی داعشەوە

دادگاییان دەکەین, هەر بەوەندەشەوە نا بگرە بڕۆین بەرەو دادگاییکردنی مێژوویانەی ئەوانەی لە 12 سەدەی رابردوودا بەشدار بوونە لە تاوانە هاوچەشنەکانی چوار شەمە رەشەکە,ئیتر هەموو 8-3 ێك بووە بە بەشێك لە یاداوەری گەلێك, بووە بە دابڕان لە گەڵ مێژووی 1200 ساڵەی رابردوو و هەر 73 فەرمانەکەی پێشو تر, بووە بە دابڕان لە کلتورو تاوانی داعشیانە.

لە فتوکانی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل (855-780 م) ەوە, تا فتواکانی لەیسی سەمەرقەندی و مەسعودی و ئەبو سعودی عەمادی بەم هەموو پلەو پایە ئاینییەوە (“خطیب المفسرین” شیخ الإسلام, مفتی القسطنطینیە) کە ئێزیدییەکانی بە لە کافر کافرتر ناو زەد کردووە, فتوای کوشتنی پیاوان و بە کەنیزەك کردنی ژنانیانی دەردەکرد, هەموو ئەوانەی بە فتواو فەرمان بەشداری جینۆسایدی ئێزیدیەکانیان لە مێژوودا کرد,جارێکی دیکە لەبەردەم ئاوێنەی تاوانەکانی داعش خرانەوە ناو قەفەسی دادگای مێژووەوە, ئیتر لێرەوە عەمادی شێخ الئیسلامی ئومەیەك نیە لای ئێمە, بەڵکە فتوا دەری تاوانێکی مێژوویی بەردەوامە بۆ زیاتر لە دوو سەدەو تاوانباری جینۆسایدی□, ک□ سەدان فەرمان لە بەر رۆشنایی فتواکەیدا دەردە چێت و پێکهاتەیەکی رەسەنی سەرەکی گرنگ کە ناوی ئێزیدییە هەوڵی سڕینەوەی دەدرێت, وەك ئەوەی ئێستا داعش کردی, عەمادی درێژ ماوەترین موفتی ئاستانە چوار سەدەو نیو لەمەوپێش دەریکرد بەرامبەر بە ئێزیدییەکان, بە پیرۆزیش زانراو کەسیش بە یەك دێر دژی نەوەستایەوە.

قڕ کردنی ئێزیدییەکان لە ساڵی 224ی کۆچییەوە, لە سەردەمی خەلیفە موعتەسەمی عەباسییەوە دەستی پێکردووە, وەلێ فتوای ئەبو سعودی عەمادی لە ساڵی 1560 رەوایەتی ئاینی پێ بەخشی و پیرۆزی دا بە قڕ کردنەکە لە پۆششی ئایندا, ئەم فتوایە بووە هەوێنی دەیان فەرمانی مەرگ, چڕترینیان فەرمانەکانی قڕکردنەکانی سەدەی نۆزدە بوو , سەدەیەکی پڕ نەهامەتی و تاوان بوو بۆ ئێزیدییەکان, ئەم فەرمانانە تەنها خەلیفە و پاشا تورك و فارس و عەرەبەکان پێی هەڵنەستان ,لە ساڵانی 1832 و 1834 پاشای کۆرەی رەواندز و فەرمانی بەدرخان بەگ لە ساڵی 1844 لە ناو فەرمانە زۆرو زەبەنەکاندان, بۆیە لە بەر رۆشنایی و ئاوێنەی تاوانەکانی داعشدا, دەبێت بە پێگەی کەسایەتی ئەو کەسایەتیانەدا بچینەو□ و لە دادگای مێژوودا دادگایی بکرێنەوە, ئەگەر کوردیشن ئەوا دوو جار تاوانبارن, راستە هەر مر□ق□ك لە مێژوودا مر□ق□کان بە شێوازێك دەیخوێننەوە, بۆیە پاشای کۆرە ئیتر پاڵەوانە مێژووەکە نا بێت ببێت, ئەو بکەری تاوانی گەورەیەو دەبێت دادگاییبکرێت, ئەو لە مێژوودا تاوانباری جینۆسایدە.

داعش و پاشای کۆرە, کامیان تاوانبارترن؟
داعش 6417 کەسی لە ئێزیدییەکان رفاند لەوانە نزیك 3600 کەسیان تاکو ئێستا گەڕاونەتەوە, واتا 2783 کەسیان ماون و شوێنبزرن, 1397 کەسیشی کوشتووە, بەلام پاشای کۆرەی رەواندز کە بە ویقارەوە پەیکەرەکەی لە رەواندزە, زیاتر لە 95%ی ئێزیدییەکانی کوشتووە و بە کەنیزەك کردووە, لە کۆیەوە بە سەر زێی گەورە یەك کەسیانی لەسەر ئەو جوگرافیایە نەهێشتووە" ایاد جلال بابان یعید افتراوات المندوب السامی البریطانی-صباح کنجی".
هێنری لایارد (شوێنەوارناس 1817-3-5 پاریس بۆ 1984-7-5)، کە ڕۆڵی هەبووە لە وەستاندنی کۆمەڵکوژییەکە لە ئاستانە پایتەختی عوسمانی، باسی لەوە کردووە کە نزیکەی سێ لەسەر چواری دانیشتوانی ئێزیدی شاخ کوژراون.
لە پەلامارەکەی پاشای کۆرە تالان و کوشت و بە ناوچەکانی شێخان و قوش و ئاکرێ و دەشتی موسڵ و کەڵەك و حەریر و چیای مەقلوب .. گرتەوە, بە شەوێ یەك دوو ئیمارەی ئێزیدی کوشت و بە کران و لەناو بران, باس لە کوشتنی 135000 کەس و بە دیل و سەبایە کردنی 10000 کەس دەکرێت کە عەلی بەگ سەرەکی ئیچزیددییەکان لەناو دیلەکان بوو دواتر بەدیلی کوشتی, لەو پرسەیە پاشای کۆرەی رەواندز 500 کچی جوانی ئێزیدی پێشکەش بە ئەمیرەکانی بابان و پشدەرو کۆیە…. کردو ئەوانی دیکەی بەسەر موجاهدینەکاندا دابەش کرد.
ئەگەر چەندە زێدە ڕۆیی لە ئامارەکاندا کرابێت, وەلێ هەر ئەوە راستە تاوانەکانی پاشای کۆرە چەند جاری داعش بووە, بهێننە پێش چاوی خۆتان پەیکەر بۆ ئەبو بەکر بەغدادی دروست بکرێت؟,چەندە بۆ ئازار دەبێت, ئەگەر دەمانەوێت ئێزیدییەکان ئاشت بکەینەوە ئەوا پێویستە لە پەیکەرەکەی پاشای کۆرەوە دەست پێ بکەین و داوای لێبوردنیان لێ بکەین, ناوچەکانیان لە گۆڕینی دیموگرافی بپارێزین و چەند کورسییەکی کۆتاشیان لە پەرلەمانی کوردستاندا بۆ تەرخان کرێت وەك دەستپێك.

عەلی مەحمود محەمەد